

Sisällys

Lukijalle.....	16
Toimittajat.....	19
Kirjoittajat.....	20

I Lapsen ja nuoren psyykinen kehitys

1 Biopsykososiaalinen kehitys.....	22
<i>Kaija Puura ja Eila Laukkanen</i>	
Aivojen ja mielen kehitys ja ympäristö ...	23
2 Lapsen ja nuoren psyykinen kehitys.....	25
Lapsuusiän psyykinen kehitys	26
<i>Mirjami Mäntymaa, Kaija Puura, Eeva Aronen ja Synnöve Carlson</i>	
Nuoruusiän psyykinen kehitys	37
<i>Veikko Aalberg</i>	
Aivojen kypsymisen merkitys nuoruudessa.....	45
<i>Tiina Paunio ja Johannes Lehtonen</i>	
Lapsen somaattinen kasvu ja kehitys.....	53
<i>Jarmo Jääskeläinen</i>	
3 Psyykkisen kehityksen riskit ja suojaavat tekijät.....	63
Keskosuuden ja somaattisten sairauksien aiheuttamat riskitekijät	64
<i>Reija Latva ja Kirsi Kakko</i>	
Psyykkisen kehityksen geneettinen perusta	68
<i>Anu Raevuori</i>	
Prenataaliset riskitekijät	72
<i>Reija Latva, Linnea Karlsson ja Heidi Jussila</i>	
Vanhemmuus, kiintymyssuhde ja perhe	76
<i>Jari Sinkkonen ja Mirjam Kalland</i>	
Mentalisaatio ja reflektiivinen funktio....	84
<i>Marjukka Pajulo, Saara Salo ja Nina Pyykkönen</i>	

Vanhemmuuteen vaikuttavat riskitekijät ja olosuhteet.....	92
<i>Kaija Puura</i>	
Vanhemmuus nuoruusiässä	94
<i>Venla Lehti</i>	
Traumaattiset kokemukset.....	95
<i>Henna Haravuori, Mauri Marttunen ja Liisa Viheriälä</i>	
Media riskitekijänä	102
<i>Juulia Paavonen</i>	
Kiusaaminen.....	106
<i>Kirsti Kumpulainen, Elina Tiiri</i>	
Yhteiskunnalliset kysymykset.....	110
<i>Juha Hämäläinen</i>	

II Häiriöiden esiintyminen, luokittelu ja tutkiminen

4 Häiriöiden esiintyvyys ja luokittelu	120
Lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden epidemiologia.....	121
<i>Andre Sourander ja Mauri Marttunen</i>	
Psykiatrisen hoidon tarve	126
<i>David Gyllenberg, Mauri Marttunen ja Andre Sourander</i>	
Häiriöiden luokittelu	129
<i>Mauri Marttunen ja Ilona Luoma</i>	
5 Tutkimusmenetelmät ja diagnostinen arviointi.....	135
Lapsen psykiatrisen arvio.....	136
<i>Kaija Puura ja Eeva Aronen</i>	
Nuoren psykiatrisen arvio	145
<i>Eila Laukkanen ja Hanna Ebeling</i>	
Perheen ja vanhemmuuden arvio	149
<i>Jorma Piha ja Jukka Aaltonen</i>	
Oirekyselylomakkeet ja arviointiasteikot	156
<i>Eeva Aronen ja Henna Haravuori</i>	

Diagnostiset haastattelumenetelmät... 163	
<i>Eeva Aronen, Anne-Mari Borg ja Henna Haravuori</i>	
Havainnointimenetelmät..... 166	
<i>Kaija Puura ja Päivi Lindholm</i>	
Psykologiset tutkimusmenetelmät 170	
<i>Sanna Kuusikko-Gauffin</i>	
Kliinisen neurofysiologian tutkimusmenetelmät 175	
<i>Sara Määttä</i>	
Aivojen kuvantaminen 179	
<i>Ritva Vanninen</i>	
Somaattiset tutkimukset ja muiden alojen konsultaatiot..... 186	
<i>Päivi Lindholm ja Virve Kekkonen</i>	
Lapsen ja nuoren arviointi päivystysvastaanotolla 190	
<i>Henna Haravuori ja Krista Liskola</i>	

III Lasten ja nuorten kehityksen ja mielenterveyden häiriöt

6 Pienten lasten psyykkiset ja varhaisen vuorovaikutuksen häiriöt 202	
<i>Marie Korhonen ja Mirjami Mäntymaa</i>	
Pienten lasten psyykkiset ja varhaisen vuorovaikutuksen häiriöt..... 203	
Milloin on kyse häiriöstä?..... 203	
Pienten lasten häiriöiden luokittelu Zero to five -diagnostisen luokittelujärjestelmän mukaan 203	
Varhaisen vuorovaikutussuhteen häiriöt..... 207	
Pienten lasten psyykkisten häiriöiden arvioinnin erityispiirteet 209	
Pienten lasten psyykkisten häiriöiden ehkäisy ja hoito 210	

7 Puheen, kielen, motoriikan ja oppimiskyvyn kehityshäiriöt 212	
<i>Päivi Lindholm, Soile Loukusa ja Leila Paavola</i>	
Puheen ja kielen kehityshäiriöt..... 213	
Oppimiskyvyn häiriöt..... 219	
Motoriikan kehityshäiriö..... 223	
Monimuotoiset kehityshäiriöt 225	
8 Autismikirjon häiriöt lapsilla ja nuorilla 227	
<i>Irma Moilanen ja Pertti Rintahaka</i>	
Autismikirjon häiriöiden historiaa 228	
Autismikirjon kliininen kuva..... 228	
Autismikirjon diagnostiikka 229	
Autismikirjon tunnistaminen, seulonta ja diagnostiset menetelmät..... 232	
Autismikirjon erotusdiagnostiikka 237	
Psykiatrisen komorbiditeetti..... 238	
Autismikirjon häiriöiden etiologia..... 239	
Autismikirjon häiriöiden esiintyvyys.... 241	
Autismikirjon häiriöiden hoito, kuntoutus ja opetus..... 241	
Lääkehoidon mahdollisuudet..... 244	
Autismikirjon häiriöiden ennuste 245	
9 Lapsuudessa ja nuoruudessa alkavat sosiaalisen vuorovaikutuksen häiriöt 247	
Lapsuuden kiintymyssuhdehäiriöt 248	
<i>Hanna Raaska ja Jari Sinkkonen</i>	
Valikoiva puhumattomuus 253	
<i>Mia Sarvanne</i>	
10 Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö (ADHD) 261	
<i>Leena Pihlakoski ja Pertti Rintahaka</i>	
ADHD:n kliininen kuva ja diagnoosi..... 262	
ADHD lapsilla ja nuorilla 262	
ADHD:n diagnoosi 263	
ADHD:n erotusdiagnostiikka ja samanaikaissairastavuus 267	

ADHD:n etiologia	268	Tic-oireiden ja Touretten oireyhtymän hoito	318
ADHD:n epidemiologia.....	269	15 Lasten ja nuorten mielialahäiriöt ...	321
ADHD:n kulku ja ennuste	269	Lasten ja nuorten masennus	322
ADHD:n hoito	270	<i>Linnea Karlsson, Mauri Marttunen ja Kirsti Kumpulainen</i>	
11 Lasten ja nuorten käytöshäiriöt	274	Kaksisuuntainen mielialahäiriö	331
<i>Eeva Aronen ja Riittakerttu Kaltiala</i>		<i>Kirsti Kumpulainen, Anita Puustjärvi ja Linnea Karlsson</i>	
Diagnoosi ja kliininen kuva	275	16 Pähteet ja päihdehäiriöt sekä muut riippuvuudet	339
Etiologia	279	<i>Solja Niemelä</i>	
Epidemiologia.....	280	Nuorten päihdekäytön epidemiologiaa	340
Tunnekylmät piirteet käytöshäiriössä ..	280	Päihdeongelmille altistavat tekijät	340
Lasten ja nuorten käytöshäiriöiden kulku ja ennuste	281	Nuorten päihdeongelman tunnistaminen ja arviointi.....	343
Lasten ja nuorten käytöshäiriöiden hoito	282	Rahapelaaminen	344
Nuorten väkivaltaisuus.....	284	Nuorten päihdeongelman hoito	347
12 Ahdistuneisuushäiriöt	287	Päihdeongelmainen nuori ja tahdosta riippumaton hoito	348
<i>Klaus Ranta ja Minna Koskinen</i>		Lastensuojeluilmoitus ja vanhempien informointi	349
Ahdistuneisuushäiriö	288	17 Varhaislapsuuden syömishäiriöt	350
Eroahdistushäiriö	292	<i>Mirjami Mäntymaa</i>	
Määräkohteiset pelot	294	Diagnoosi ja kliininen kuva	351
Yleistynyt ahdistuneisuushäiriö	295	Etiologia	353
Paniikkihäiriö.....	298	Epidemiologia.....	354
Julkisten paikkojen pelko	301	Kulku ja ennuste.....	354
Sosiaalisten tilanteiden pelko.....	302	Hoito	354
13 Pakko-oireinen häiriö	306	18 Syömishäiriöt	356
<i>Kirsti Kumpulainen ja Klaus Ranta</i>		<i>Hanna Ebeling ja Anu Raevuori</i>	
Diagnoosi ja kliininen kuva	307	Anoreksia (<i>anorexia nervosa</i> , laihuushäiriö)	357
Etiologia	309	Bulimia (<i>bulimia nervosa</i> , ahmimishäiriö)	360
Epidemiologia.....	310	Muut syömishäiriöt	362
Kulku ja ennuste.....	311	Syömishäiriöiden etiologia	362
Hoito	311	Syömishäiriöiden epidemiologia	364
14 Touretten oireyhtymä ja muut tic-häiriöt	313	Syömishäiriöiden hoito	365
<i>Anita Puustjärvi ja Hanna Raaska</i>		Syömishäiriöiden ennuste	368
Tic-oireet.....	314		
Tic-häiriöiden kliininen kuva	315		
Touretten oireyhtymä	316		
Tic-häiriöiden ja Touretten oireyhtymän diagnosointi	316		
Tic-oireiden ja Touretten oireyhtymän epidemiologia	318		

19 Traumaperäiset stressihäiriöt ja

sopeutumishäiriöt 370

Eeva Aronen, Laura Takala ja Henna Haravuori

Akuutin stressireaktion/häiriön ja traumaperäisen stressihäiriön diagnoosi ja kliininen kuva 371

Akuutin stressireaktion/häiriön ja traumaperäisen stressihäiriön etiologia 376

Akuutin stressireaktion/häiriön ja traumaperäisen stressihäiriön epidemiologia 376

Akuutin stressireaktion/häiriön ja traumaperäisen stressihäiriön kulku ja ennuste 377

Akuutin stressireaktion/häiriön ja traumaperäisen stressihäiriön hoito 378

Sopeutumishäiriöt 379

20 Skitsofrenia ja muut psykoosit 381

Laura T. Korhonen ja Tommi Tolmunen

Psykoosit 382

Skitsofrenian diagnoosi 383

Skitsofrenian arviointi 385

Skitsofrenian kliininen kuva 389

Skitsofrenian erotusdiagnostiikka 391

Skitsofrenian etiologia 393

Skitsofrenian epidemiologia 395

Skitsofrenian kulku ja ennuste 395

Skitsofrenian hoito 397

Määrittämätön, akuutti ja ohimenevä psykoosi ja muut psykoosit 399

21 Persoonallisuushäiriöt 400

Thea Strandholm ja Mauri Marttunen

Persoonallisuushäiriöiden pääpiirteet 401

Persoonallisuushäiriöiden arviointi 402

Persoonallisuushäiriöiden diagnoosi ja kliininen kuva 403

Kehitysiän tyypillisimmät persoonallisuushäiriöt 405

Persoonallisuushäiriöiden etiologia 408

Persoonallisuushäiriöiden epidemiologia 410

Persoonallisuushäiriöiden kulku ja ennuste 410

Persoonallisuushäiriöiden hoito 410

22 Somaattisesti ilmenevät psyykkiset oireet ja häiriöt 413

Psykosomaatiikan historiaa ja teorioiden kehitystä 414

Ritva Erkolahti ja Hanna Ebeling

Elimellisoireiset häiriöt, somatoformiset häiriöt 415

Ritva Erkolahti ja Hanna Ebeling

Dissosiativiset häiriöt, konversiohäiriöt 419

Hanna Ebeling ja Ritva Erkolahti

Ei-elimellinen tuhriminen 421

Irma Moilanen ja Päivi Lindholm

Ei-elimellinen kastelu 424

Irma Moilanen ja Päivi Lindholm

23 Itsetuhokäyttäytyminen 428

Mauri Marttunen, Eila Laukkanen, Kirsti Kumpulainen ja Kaija Puura

Kuoleman käsitys 429

Itsetuhoisuus 429

Itsetuhoisuuden yleisyys 430

Itsetuhoisuuden riskitekijät 431

Itsetuhoisuudelta suojaavat tekijät 435

Itsensä viiltely 435

Itsetuhoisuuden arviointi 436

Itsetuhoisen lapsen tai nuoren hoito ... 438

24 Unihäiriöt 441

Juulia Paavonen ja Anna Sofia

Sarvasmaa

Unen normaali rakenne, kehitys ja merkitys terveydelle 442

Unihäiriöiden diagnoosi ja kliininen kuva 444

Unihäiriöiden etiologia 453

Unihäiriöiden epidemiologia 455

Unihäiriöiden kulku ja ennuste 456

Unihäiriöiden hoito 456

IV Palvelujärjestelmä ja hoitoon lähettäminen

25 Mielenterveyden edistäminen ja ennaltaehkäisy	464
<i>Linnea Karlsson ja Päivi Santalahti</i>	
Ehkäisevän työn määrittely	465
Riskitekijät ja haavoittuvuus	467
Suojaavat tekijät ja selviytyvyys	467
Ehkäisevän ja edistävän työn menetelmiä	468
Mielenterveyden edistämisen kulmakiviä.....	472
26 Palvelujärjestelmä	474
Lastenpsykiatrian palvelujärjestelmä ..	475
<i>Päivi Kaukonen, Mia Tapiola ja Leena Repokari</i>	
Nuorisopsykiatrian palvelujärjestelmä	482
<i>Kirsi-Maria Haapasalo-Pesu ja Max Karukivi</i>	
27 Tutkimukseen lähettäminen ja kirjaaminen	491
<i>Riittakerttu Kaltiala ja Anne-Mari Borg</i>	
Hoidon porrastus ja palveluketjut	492
Millaiset häiriöt kuuluvat lastenpsykiatriseen erikoissairaanhoidon?	493
Millaiset häiriöt kuuluvat nuorisopsykiatriseen erikoissairaanhoidon?	494
Perheen lapselle tai nuorelle tarjoama tuki	495
Lapsen tai nuoren lähettäminen erikoissairaanhoidon	495
Hyvä lähete	496
Tahdosta riippumattomaan hoitoon lähettäminen	497
Potilasasiakirjamerkinnot lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian erikoissairaanhoidossa	498
28 Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen yhteistyötahot	500

Lastensuojelu	501
<i>Tarja Heino, Laura Yliruka ja Jari Sinkkonen</i>	
Varhaiskasvatus	505
<i>Anne-Mari Borg</i>	
Koulutoimi	507
<i>Mika Kuitunen ja Kirsti Kumpulainen</i>	
Kehitysvammaisten palvelut	514
<i>Terhi Koskentausta ja Lumikukka Socada</i>	
Vapaaehtoistoiminta ja kansalaisjärjestöt	518
<i>Mirjam Kalland ja Jari Sinkkonen</i>	
Työllisyyspalvelut nuoren tukena	522
<i>Janne Savolainen ja Piia Karjalainen</i>	

V Psykososiaaliset hoidolliset interventiot

29 Perusterveydenhuollon interventiot	528
<i>Anne-Mari Borg</i>	
Perustason tuki	529
Periaatteita lasten mielenterveysongelmien hoidosta perusterveydenhuollossa	529
Lasten mielenterveyden yleinen tuki ja mielenterveyshäiriöiden arviointi ja hoito perustasolla.....	530
Varhaislapsuuden interventiot perusterveydenhuollossa	532
Perheiden voimavaroja tukevat interventiot	533
Perustason interventiot käyttösoireisten lasten ja vanhemmuustaitojen tukemiseksi	534
30 Psykoedukaatio	536
<i>Maritta Välimäki, Päivi Santalahti, Tommi Tolmunen ja Mauri Marttunen</i>	
Psykoedukaatio käsitteenä	537
Psykoedukaation eri toteutustapoja....	538
Psykoedukaatio mielenterveyden edistämässä ja ennaltaehkäisyssä	539
Psykoedukaatio sairastuneille ja heidän perheilleen	541

31 Teknologia-avusteiset lasten ja nuorten hoidot	547
Teknologia-avusteisuus lasten ja nuorten terapeutisissa interventioissa	548
<i>Mauri Marttunen ja Eeva Aronen</i>	
Digitaaliset apuvälineet lasten ja nuorten hoidossa	551
<i>Jan-Henry Stenberg</i>	
32 Psykodynaaminen psykoterapia	556
<i>Hanna Ebeling ja Eila Laukkanen</i>	
Psykodynaaminen ajattelu	557
Psykodynaamisen psykoterapian tavoitteet	558
Psykoterapian edellytykset ja indikaatiot	558
Psykoterapian menetelmät lasten ja nuorten hoidossa	559
Psykoterapian vaiheet	560
Tutkimusnäyttö	561
33 Interpersonaalinen terapia	563
<i>Jarmo Kontunen ja Tarja Koskinen</i>	
Nuorten interpersonaalisen terapian tausta	564
Nuoren arviointi ja interpersonaalisen terapian soveltuvuus	565
Interpersonaalisen terapian vaiheet	565
Interpersonaalisen terapian käyttöalueet	572
34 Lasten ja nuorten kognitiivinen psykoterapia	575
<i>Klaus Ranta ja Anne Kauppi</i>	
Kognitiiviset ja käyttäytymisterapiat ...	576
Lasten kognitiiviset ja käyttäytymisterapiat	578
Nuorten kognitiivinen psykoterapia	583
Kognitiivisten ja käyttäytymisterapioiden vaikuttavuus	587
35 Dialektinen käyttäytymisterapia	588
<i>Klaus Ranta ja Janne Pöyhtäri</i>	
Yleistä dialektisesta käyttäytymisterapiasta	589
Dialektinen käyttäytymisterapia lapsilla	590

Dialektinen käyttäytymisterapia nuorilla	594
Kenelle DKT-N soveltuu?	595
Lasten ja nuorten dialektisen käyttäytymisterapian tutkimus	596
36 Lasten ja nuorten traumapsykoterapia	598
<i>Anne Kauppi ja Tuija Turunen</i>	
Trauman kokemus	599
Traumatisoituneen lapsen ja nuoren hoito	600
Yksittäisen trauman traumapsykoterapeuttinen hoito	600
Kompleksisen trauman traumapsykoterapia	601
Silmänliiketerapia EMDR, traumakeskeinen kognitiivinen käyttäytymisterapia TF-KKT ja narratiivinen altistusterapia NET	602
Terapian vaikuttavuus	603
37 Ratkaisukeskeinen terapia	605
<i>Ben Furman</i>	
Teoreettinen tausta	606
Ratkaisukeskeisen terapian periaatteet	607
<i>Ben Furman ja Kirsi Honkalampi</i>	
Ratkaisukeskeinen haastattelu	610
<i>Ben Furman ja Kirsi Honkalampi</i>	
Ratkaisukeskeisen terapian soveltuvuus	612
<i>Ben Furman ja Kirsi Honkalampi</i>	
Lapset ja nuoret	613
<i>Ben Furman ja Kirsi Honkalampi</i>	
Ratkaisukeskeisen terapian vahvuudet – haasteet	613
<i>Kirsi Honkalampi ja Ben Furman</i>	
Ratkaisukeskeisen terapian vahvuudet ja haasteet	614
<i>Ben Furman ja Kirsi Honkalampi</i>	
38 Luovat terapiat	616
Luovien terapioiden teoriaustaa	617
<i>Ritva Erkolahti</i>	

Kuvataideterapia	618	Perhepsykoterapian kehitysverkko	668
<i>Saija Korpela-Turunen</i>		Indikaatiot	669
Psykodynaaminen taidepsykoterapia ..	621	Perheterapeuttiset lähestymistavat ja	
<i>Eila Laukkanen ja Kirsti Kumpulainen</i>		hoidettavan ongelman	
Lasten ja nuorten musiikkiterapia	625	hahmottamistapa	670
<i>Jukka Tervo</i>		Perhepsykoterapian toteuttamistavat	673
Ratsastusterapia	632	Perhepsykoterapian	
<i>Mervi-Marja Mero ja Pauliina</i>		tuloksellisuudesta	674
<i>Tuomivaara</i>		Perhekeskeinen lähestymistapa osana	
39 Lapsen ja nuoren psykoterapiaan		perhepsykoterapian toteutumisen	
liittyvä työskentely vanhempien		taustaedellytyksiä	675
kanssa	636	43 Varhaislapsuuden	
<i>Hanna Ebeling ja Ritva Erkolahti</i>		vuorovaikutusterapiat	676
Psykoterapia-arvio	637	<i>Kaija Puura</i>	
Psykoterapiasopimus	637	Vanhemman ja lapsen	
Psykoterapian aikana toteutuvat		vuorovaikutuksen hoito	677
vanhempien tapaamiset	638	Yleisiä periaatteita	677
Vanhempien tapaamiset		Psykodynaamiset vanhempi-	
erityistilanteissa	639	vauvapsykoterapiat	678
40 Toimintaterapia	641	Vuorovaikutukseen kohdistuvat	
Toimintaterapian pääperiaatteita	642	vanhempi-vauvapsykoterapiat	678
<i>Päivi Danner, Anu Kippola-Pääkkönen</i>		Monimuotoiset vanhempi-	
Toimintaterapian käytännön sovellukset		vauvapsykoterapiat	679
nuorten hoidossa	649	Kiintymyssuhdeteoriaan perustuvat	
<i>Marjaana Kuitu, Kirsi Salmela</i>		vanhempi-vauvapsykoterapiat	679
41 Ryhmähoidot ja		Ryhmämuotoiset	
ryhmäpsykoterapiat	652	vanhempi-lapsiterapiat	680
<i>Sanna Hemnell ja Tiina Kuusinen</i>		Perhekeskeiset terapiat	680
Ryhmähoitojen hyödyntäminen		Vanhempien ja lasten hoito sairaalan	
hoitoprosessissa	653	osastolla	681
Psykoedukaatiiviset ryhmät	656	Vanhempien ja lasten hoito	
Mielenterveyttä edistävät ryhmät	657	lastenpsykiatrisilla osastoilla	681
Ryhmämuotoiset hoito-ohjelmat	660	Vanhempi-lapsiterapioiden yhteiset	
Ryhmäpsykoterapiat	661	piirteet	681
Tutkimukset ryhmien		44 Verkostoutuvat hoitomuodot	683
vaikuttavuudesta	664	<i>Jorma Piha ja Riittakerttu Kaltiala</i>	
42 Perhepsykoterapia	666	Hoitoverkon rakentuminen – työskentely	
<i>Jukka Aaltonen ja Jorma Piha</i>		hoitoverkon ammattilaisten kanssa	684
Perhepsykoterapian määritelmä	667	Verkostoituvat hoitomuodot	686
Terapeuttinen systeemi ja avoin			
dialogi	668		

VI Lasten ja nuorten psyykenlääkehoito ja muut biologiset hoitomuodot

45 Lasten ja nuorten psykiatrisen lääkehoito	690
<i>Andre Sourander ja Mauri Marttunen</i>	
Lasten ja nuorten psyykenlääkehoidon erityispiirteet	691
46 ADHD-lääkkeet	693
<i>Anita Puustjärvi ja Andre Sourander</i>	
ADHD:n lääkehoito	694
ADHD-lääkkeet	694
Yksilöllisten riskien huomiointi lääkeshoidossa	697
ADHD-lääkehoidon toteutus	698
ADHD-lääkkeiden käyttö samanaikaisairauksien yhteydessä	699
47 Masennuslääkkeet	701
<i>Kirsi-Maria Haapasalo-Pesu ja Max Karukivi</i>	
Masennuslääkkeiden erityispiirteet lapsilla ja nuorilla	702
SSRI-lääkkeet	704
Muut masennuslääkkeet	706
48 Psykoosilääkkeet	708
<i>Terhi Koskentausta, Tommi Tolmunen ja Kirsi Kakko</i>	
Lasten ja nuorten psykoosilääkehoito ..	709
Uudemmat psykoosilääkkeet	713
Perinteiset psykoosilääkkeet	714
Pitkävaikutteiset injektiomuotoiset psykoosilääkkeet ja lääkekombinaatiot	715
Psykoosilääkkeiden haittavaikutukset	715
Psykoosilääkehoidon aloitus ja seuranta	718
49 Mielialantasaajat	722
<i>Hannu Mogk ja Mauri Marttunen</i>	
Mielialantasaajat lasten ja nuorten psykiatrisissa häiriöissä	723
Litium	725

Natriumvalproaatti	726
Muut epilepsialääkkeet	727
Epätyypilliset psykoosilääkkeet	728
50 Rauhoittavat lääkkeet ja unilääkkeet	730
<i>Kirsi-Maria Haapasalo-Pesu ja Juulia Paavonen</i>	
Rauhoittavat lääkkeet lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden hoidossa ..	731
Unilääkkeet	731
Melatoniini	732
51 Muut biologiset hoitomuodot	735
<i>Mauri Marttunen ja Sara Määttä</i>	
Aivojen sähköhoito	736
Aivojen magneettistimulaatiohoito	737
Kirkasvalohoito	739

VII Lasten ja nuorten osastohoito ja kuntoutus

52 Lastenpsykiatrisen osastohoito ja -tutkimus	742
<i>Minna Koskinen, Anne-Mari Borg ja Andre Sourander</i>	
Lastenpsykiatrisen osastohoidon teoreettisista malleista	743
Osastohoidon indikaatiot	744
Lastenpsykiatrisen osastotutkimus	744
Osastohoidon toteuttaminen	745
Osastohoidon hoitomuodot	746
53 Nuorisopsykiatrisen osastohoito ...	749
<i>Riittakerttu Kaltiala</i>	
Nuorisopsykiatrisen sairaalahoito	750
Nuorisopsykiatriset päiväosastot ja tehostetun avohoidon yksiköt	751
Kriisihoitajakso nuorisopsykiatrisella osastolla	752
Osastotutkimusjaksot ja suunnitellut osastohoidot	752
Nuorisopsykiatrisen osastohoito, kun kriisijakso ei riitä	752
Diagnoosipohjaiset erityisosastot	753

Vaikeahoitoisten ja vaarallisten nuorten erityisyksiköt	753
Koulu osana nuorisopsykiatrista osastohoitoa	753
Perhetyö osana nuorisopsykiatrista osastohoitoa	754
54 Mielen terveystuntoutus	755
<i>Jorma Piha ja Hanna Ebeling</i>	
Lasten ja nuorten mielen terveystuntoutuksen erityispiirteitä	756
Lasten ja nuorten mielen terveystuntoutus ja Kela	757
Varhaiskasvatus ja koulunkäynti	758
Sosiaalihuollon sosiaalipalvelut	759
Lastensuojelun sosiaalipalvelut	760
Nuoruusikäisen kuntoutuksen erityispiirteitä	761
55 Neuropsykologinen kuntoutus	763
<i>Anneli Kylliäinen ja Kati Rantanen</i>	
Mitä on lasten ja nuorten neuropsykologinen kuntoutus?	764
Neuropsykologinen kuntoutuksen tavoitteiden määrittely	766
Neuropsykologisen yksilökuntoutuksen lähestymistavat ja menetelmät	767
Neuropsykologinen ryhmäkuntoutus ..	769

VIII Lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian erityiskysymyksiä

56 Lasten ja nuorten yleissairaalapsykiatria	772
<i>Liisa Viheriälä ja Esa Riikonen</i>	
Mitä on lasten ja nuorten yleissairaalapsykiatria?	773
Yhteistyöpsykiatria (<i>liaison</i>)	773
Konsultaatiot	774
Lapsen ja nuoren sairastuminen ja vammautuminen	774
Lapsi sairaalassa	775

Pitkäaikaissairauden vaikutus lapsen ja nuoren psyykkiseen terveyteen ja kehitykseen sekä perheeseen	777
Lasten pitkäaikaissairauksia, joihin liittyy psyykkisiä oireita ja tuen tarvetta	779
Somaattisesti sairaiden lasten ja nuorten psykiatrisen tutkimuksen ja hoidon erityispiirteitä	782
57 Kriisitilanteet ja suuronnettomuudet	786
<i>Henna Haravuori, Laura Takala ja Tuija Turunen</i>	
Suuronnettomuuden ja psykososiaalisen tuen määritelmät	787
Kriisivalmius	795
Kriisiyö ja psyykinen ensiapu	797
Lasten ja nuorten psyykkisen ensiavun erityispiirteet	799
Psykososiaalinen tuki psyykkisen ensiavun jälkeen	799
Pitkäkestoinen jälkihoito	800
Hoidon tarpeen arvio	800
Traumaperäisten stressioireiden seulonta	802
Traumaperäisen stressihäiriön (PTSD) ehkäisy oireettomilla henkilöillä	804
Traumaperäisen stressihäiriön hoito	804
58 Lasten ja nuorten oikeuspsykiatria	806
Lasten ja nuorten oikeuspsykiatria erikoisalana	807
<i>Eeva Aronen ja Riittakerttu Kaltiala</i>	
Lapsiin ja nuoriin kohdistuva fyysinen ja seksuaalinen väkivalta	808
<i>Eeva Nikkola, Ilona Luoma ja Eeva Aronen</i>	
Vahingoittavaan seksuaalikäyttäytymiseen syyllistyvät nuoret	814
<i>Riittakerttu Kaltiala</i>	
Huoltajuuskiistat ja vanhemmuuden arviointi	817
<i>Ilona Luoma ja Eeva Aronen</i>	
Mielentilatutkimukset	820
<i>Riittakerttu Kaltiala</i>	

59 Sukupuoliahdistus lapsilla ja nuorilla	823
<i>Riittakerttu Kaltiala ja Laura Takala</i>	
Sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti	824
Sukupuoliahdistus ja sukupuoli-identiteetin variaatiot lapsuudessa ja nuoruudessa.....	825
Diagnostiikka ja hoito Suomessa	826
Varhaiset fyysiset interventiot	826
60 Kehitysvammaiset lapset ja nuoret	829
<i>Terhi Koskentausta ja Virpi Vauhkonen</i>	
Yleistä älyllisestä kehitysvammaisuudesta	830
Kehitysvammaisuus ja psyykinen kasvu	832
Kehitysvammaisten lasten ja nuorten psykiatristen häiriöiden erityispiirteet	833
Tutkimusmenetelmät ja arviointiprosessi.....	836
Kehitysvammaisten lasten ja nuorten hoito ja kuntoutus	837
Kehitysvammaisten lasten ja nuorten palvelut	839
61 Adoptio ja sijoitus	841
Adoptoidut lapset ja nuoret	842
<i>Jari Sinkkonen</i>	
Sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa työskentely	845
<i>Jari Sinkkonen ja Virve Kekkonen</i>	
62 Maahanmuuttajien kanssa työskentely	852
<i>Venla Lehti ja Andre Sourander</i>	
Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren Suomessa.....	853
Maahanmuuttajien mielenterveyteen vaikuttavia tekijöitä	853
Maahanmuuttajien mielenterveysongelmat.....	854
Mielenterveyspalveluiden saatavuus ja käyttö	855
Maahanmuuttajalasten ja -nuorten psykiatrinen arvio.....	856

Maahanmuuttajalasten ja -nuorten hoito	857
--	-----

IX Psykiatrisessa työssä/hoidossa huomioitava lapsia ja nuoria koskeva lainsäädäntö

63 Yleistä psykiatriseen hoitoon liittyvästä lapsia ja nuoria koskevasta lainsäädännöstä	862
<i>Matti Kaivosoja ja Matti Tolvanen</i>	
Oikeudellinen sääntely ja oikeuskäytännöt	863
64 Lasten- ja nuorisopsykiatrian juridiset ongelmat	867
<i>Matti Kaivosoja ja Matti Tolvanen</i>	
Ristiriidat lasten ja nuorten psykososiaalisia ongelmia hoidettaessa	868
65 Lapsen oikeudet ja lastensuojelu ...	870
<i>Matti Kaivosoja, Nina Blomqvist, Katriina Lehtinen ja Jenna Laurikkala</i>	
Lapsen oikeudet.....	871
Lastensuojelu	871
Lastensuojelu ja terveydenhuolto	872
Lastensuojeluilmoitus	873
Palvelutarpeen selvittäminen ja asiakassuunnitelma	873
Avohuollon tukitoimet	874
Kiireellinen sijoitus	874
Huostaanotto	875
Jälkihuolto	875
Lastensuojelun päätöksenteko	875
66 Lapsen ja nuoren asema potilaana ja mielenterveyspalvelujen asiakkaana	877
<i>Matti Kaivosoja ja Terhi Aalto-Setälä</i>	
Lapsen asema mielenterveyspalvelujen käyttäjänä	878
Potilaslaki.....	878
Sosiaalihuollon asiakaslaki.....	879

Lapsen ja nuoren oikeus tutustua omaa hoitoaan koskeviin asiakirjoihin	879
Salassapito, huoltajat ja laillinen edustaja	880
67 Tahdosta riippumaton psykiatrinen hoito	881
<i>Riittakerttu Kaltiala</i>	
Päätösvastuu	882
Säätely Suomessa	883
Alaikäisen mielenterveyden häiriön vakavuuden arvioiminen	883
Mielenterveyslain tarkoittama vakava mielenterveyden häiriö	884
Tahdosta riippumattomaan hoitoon ottamisen prosessi	885
68 Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut	888
<i>Matti Kaivosoja ja Terhi Aalto-Setälä</i>	
Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sääntelystä	889
Lainsäädäntö ohjaa palveluiden yhteiskehittämiseen	889
Terveydenhuoltolaki	890
Sosiaalihuoltolaki	890
Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki	891
Erietyiset palvelut vammaisuuden perusteella	891
Oikeus saada hoitoa määrääjässä	892
Oikeus vaikuttaa hoitoonsa	892
Vallasta ja vastuusta	893
Oikeus tulla nähdyksi	893
69 Lainsäädäntö ja viranomaisten yhteistyö	894
<i>Matti Kaivosoja, Terhi Aalto-Setälä</i>	
Lainsäädäntö ja viranomaisten yhteistyö	895
Yhteistyövelvoitteita	895
Yhteistyön reunaehdot	896
Viranomaisen oikeus saada tietoja	896
Yhteistyön eri muodoista	897
Viranomaisyhteistyön ongelmat	897

70 Terveydenhuollon valvonta ja viranomaisille annettavat selvitykset	899
<i>Markus Henriksson</i>	
Yleistä terveydenhuollon valvonnasta	900
Havaintoja lastenpsykiatriaa ja nuorisopsykiatriaa koskevista valvonta-asioista	903
Selvityksen antamisesta viranomaiselle	904
71 Lääkäri kultavana tuomioistuimessa	906
<i>Mikko Vuorenpää</i>	
Mistä lääkäri todistaa ja missä asemassa?	907
72 Mielenterveyden häiriöt ja palveluskelpoisuusarviointi	909
<i>Tanja Laukkala ja Antti-Jussi Ämmälä</i>	
Palveluskelpoisuuden arvioinnin vaiheet	910
Palveluskelpoisuuden arvioinnin peruseriaatteen ja palveluskelpoisuusluokat	911
Palveluskelpoisuusluokat mielenterveyden häiriöissä	912
Mielenterveyden häiriöiden lääkehoito ja palveluskelpoisuus	914
73 Aselaki	916
<i>Hanna Kaarre</i>	
Ampuma-aseet Suomessa	917
Aseluvan myöntäminen	917
Lääkärin ilmoitusvelvollisuus	918
Hakemisto	920